

مِل تامسن
علم اخلاق

ترجمہ مسعود قاسمیان

فرہنگ جاوید

فهرست

۹	آشنایی با نویسنده
۱۰	علم اخلاق در یک دقیقه
۱۱	علم اخلاق در پنج دقیقه
۱۳	علم اخلاق در ده دقیقه
۱۹	۱ درآمد: هنر زیستن
۲۰	اخلاقی بودن به چیست؟
۲۶	جان کلام علم اخلاق چیست؟
۳۰	سلامت نفس دیگر به چه درد می خورد؟
۳۲	حق و مسئولیت
۳۴	هنر زیستن
۳۹	۲ آزادی انتخاب؟
۳۹	آزادی از چه نوع؟
۴۰	جبر علی
۴۵	تقلیل باوری
۴۸	آزادی و دولت
۵۱	اخلاقیات چه مایه آزادی می طلبد؟
۶۳	۳ چه می خواهیم؟
۶۳	سه قسم زبان

۱۷۳	۸ قانون و نظم	۶۸	تعریف اصطلاح‌های کلیدی
۱۷۳	جامعه و انتخاب اخلاقیاتی	۶۹	چند نظریه
۱۷۷	به نفع چه کسانی؟	۸۱	”هست“ و ”باید“
۱۷۸	آیا مساوات شدنی است؟	۸۵	۴ مگر طبیعی است؟
۱۷۹	نوعی قرارداد اجتماعی	۸۶	آیا بر آن ”علت غایی“ مترتب است؟
۱۸۸	جنایت و مکافات	۹۱	چند خصیصه از ”قانون طبیعی“
۱۸۹	مجازات اعدام	۹۳	مصادق ”طبیعی بودن“ را از کجا تعیین می‌کنیم؟
۱۹۲	در دفاع از خود؟	۹۵	کار بست ”قانون طبیعی“
۱۹۵	نافرمانی مدنی	۹۹	آیا خوبی یا بدی ما ذاتی/فطری است؟
۱۹۹	نیچه اگر مستخدم دولت بود...	۱۰۲	تکامل، تغییر و قانون طبیعی
۲۰۷	۹ دین و ارزش‌های اخلاق (یات)	۱۰۷	۵ در جست‌وجوی نتیجه
۲۰۸	دین چه ربط و نسبتی با اخلاقیات دارد؟	۱۰۷	لذت‌جویی خودپرستانه
۲۱۳	مبنای اصول اخلاق دینی	۱۱۴	فایده‌باوری
۲۲۷	ارزش‌های دینی و جامعه	۱۱۹	شکل‌های فایده‌باوری
۲۳۲	آیا بهتر است آزادی دینی محدود شود؟	۱۲۵	ایرادهای کلی وارد بر فایده‌باوری
۲۳۷	۱۰ شک‌ورزی و نسبی‌باوری	۱۳۱	۶ تجربه‌آزمایی انتخاب اخلاقیاتی
۲۳۹	فیلسوفان یا سیاستمداران؟	۱۳۱	وجدان
۲۴۶	علم اخلاق موقعیت‌نگر	۱۳۶	امر تنجیزی (/ مطلق)
۲۴۸	نسبی‌باوری و ارزش‌های مطلق اخلاق	۱۴۳	پاسخ هوشمندانه
۲۵۳	۱۱ علم اخلاق عملی	۱۴۷	مجبور اما باز مختار؟
۲۵۶	محیط زیست طبیعی	۱۵۱	۷ کمال فردی و فضیلت
۲۶۲	حقوق حیوانات	۱۵۲	غیرپرستی؟
۲۷۲	مسائل بین‌المللی	۱۵۶	نیچه
۲۸۴	جنگ و صلح	۱۶۱	علم اخلاق فضیلت‌نگر
۲۹۳	مسائل مبتلابه جنسیت	۱۶۴	اگزیستانسیالیسم
۲۹۸	مسائل جنسی	۱۶۷	نوع بشر، مارکس و فروید
۳۰۹	چند مبحث در اصول اخلاق پزشکی		

۳۱۷	آغاز و انجام زندگی
۳۳۹	اصول اخلاق شغلی
۳۴۷	مسائل مربوط به رسانه‌ها
۳۶۳	چند گونه جمع بست
۳۷۰	پیشرفت اخلاقیات: خیال باطل یا امید وصال؟
۳۷۲	راستی، اخلاقیات تا کجای راه با ماست؟
۳۷۵	برای مطالعه بیشتر
۳۷۹	اصطلاح‌نامه
۳۸۳	واژه‌نامه
۳۹۹	نمایه

“چه کار بکنم بهتر است؟”
 “از کجا بدانم درست کدام است؟”

این پرسش‌های مبنایی از آن رو آغازگاه مباحث علم اخلاق‌اند که علم اخلاق درباره انتخاب‌های اخلاقیاتی و ناظر به ارزش‌هایی است که در پس‌شان تشسته‌اند، دلایلی که آدم‌ها در موردشان می‌آورند و زبانی که در وصفشان به‌کار می‌برند. علم اخلاق به گناه و بی‌گناهی، به درست و نادرست و به مفهوم خوب زیستن یا بدزیستن ربط پیدا می‌کند. این علم راجع به معضله‌های زندگی، مرگ، رابطه جنسی، خشونت و پول است و در فضیلت‌ها و رذیلت‌ها و در حقوق و وظایف انسان کندوکاو می‌کند.

تعلق خاطر به علم اخلاق، تعلق خاطر به زندگی‌ست! هرروز با سیلی از خبرهای مربوط به انتخاب‌های فردی و عواقب آن‌ها مواجه‌ایم: از شهوت‌رانی آدم‌های سرشناس گرفته تا خشونت جنگ و مصیبت‌های آن. از دیدن صحنه گرسنگی کشیدن کسانی که ساکن دنیایی پُرنعم استنها دیگرگونه‌اند گرفته تا تخریب موردی اموال [عمومی] و موارد خلاف در خیابان‌های مرکزی شهر. توضیح چنین مواردی چه‌بسا از هم بسیار فرق

نمونه

کسی از شما می پرسد «آبی بپوشم یا قرمز؟» این سؤال اخلاقیاتی نیست و، تا وقتی نخواهد به فلان تجمع سیاسی برود، پاسخی که می دهید فقط نشان دهنده پسند شما از فلان رنگ نسبت به بهمان رنگ است و لاغیر.

منتها - اگر آمدیم و همین شخص که از شما چنان پرسشی می کند خواست قدم زنان از وسط فلان زمین رد شود که شما می دانید دقیقاً یک گاو نر بدعق درش هست آن وقت چه؟ (گیریم که این نزه گاو کوررنگ نباشد و از قرمز بدش بیاید!)

حالا دیگر چنین جوابی می شود فلان موضوع انتخاب اخلاقیاتی. بیایم و از روی نفرت یا اذیت و آزار قرمز را توصیه کنم؟ اگر طرف مربوطه زخمی یا کشته شد، مقصر بنده ام؟ گاو نر گناه کار است یا بنده؟

اگر گاو نر یکهو بی اختیار وقتی چشمش به قرمز افتاد و حمله ور شد، می شود آن را به خاطر این کاری که طبیعتش بوده مقصر دانست؟ از طرف دیگر، اگر هوس کنم اذیت و آزار برسانم، آزاری که از نظر احساسی مانع از این می شود که رنگ کم خطرتر را توصیه کنم، آن وقت می توانم از همان استدلال در ادعای بیگناهی خودم استفاده کنم؟ اگر نمی توانم، پس چه میزان از آزادی (روان شناختی، عاطفی-احساسی، جسمانی) برای من الزام اخلاقیاتی به همراه می آورد؟ بگذریم، اما اگر همه عوامل را از جمیع جهات سنجیدیم، باز آزادیم؟ فلان دوست صمیمی که شاهد برق نگاه من است همین که لب هایم شکل کلمه «قرمز» را به خود می گیرند، چه بسا این طور نظر دهد «دقیقاً می دانستم همین را می گویی!»

اگر بدانم گاو نر در همان زمین است، اما نخواهم نظرم را راجع به رنگی که می خواهد بپوشد بدهم آن وقت چه؟ آیا مسئولیت اخلاقیاتی عواقب ناشی از کنمان چنان اطلاعی متوجه من خواهد بود؟ آیا به حال بنده فرقی می کند که در دل خدا خدا کنم که زخمی شود یا اصلاً اعتنائی نکنم؟

آیا گناه بنده با ایفای نقشی منفعل به عوض نقشی فعال در این تصمیم گیری کم تر می شود؟

کنند: از توجیه های پُرطول و تفصیل فلان یا بهمان ایدئولوژی سیاسی یا اقتصادی گرفته تا شکوه و شکایت کلی از رخت بستن ارزش های دیرین. ولو آن مایه بخت یار باشیم که بفهمیم زندگی شخصی ما رنگی از تصمیم های تلخ یا رد پای گناه به خود گرفته است، باز از مسائل و مباحث اخلاقیاتی گریزی نداریم.

خوش به سعادت کودکان. گرسنه شان می شود، خودشان را کثیف یا خیس می کنند و کافی ست گریه شان بلند بشود تا آن وقت کسی متوجه قضیه بشود و احتیاجشان را رفع کند. قوه عاقله ندارند که بخواهند در مورد وضع آشفته و خراب خود چند و چون کنند یا بخواهند مراحل خلاصی از آن را بدانند. کودکان از مسئولیت اخلاقیاتی معاف اند.

یک تفاوت اساسی بین بیچه و آدم بزرگ در این است که آدم بزرگ تمییز می دهد چه وقت لازم است فلان مشکل را حل کرد یا دست به بهمان انتخاب دشوار زد و چه وقت دست به کار شد و به دنبال آن پای قبول مسئولیت رفت. علم اخلاق بحث عقلانی از یک چنین روندی است.

در کتاب پیش رو به بررسی مباحث گونه گون علم اخلاق از آکویناس گرفته تا نیچه، از ماکیاوولی تا هابز و از بنتام تا کانت خواهیم پرداخت و تک تک آن ها را در حین کاربست شان در عرصه های مختلف مسائل اخلاقی/ اخلاقیاتی به محک آزمون می سپاریم. منتها در وهله نخست ناچاریم بدانیم دقیقاً اخلاقی بودن یا مخالف اخلاق بودن چیزی معلول چیست.

اخلاقی بودن به چیست؟

کم نیستند انتخاب هایی که از جمله مسائل پیش پا افتاده ناشی از پسند فرد باشند و لذا افعال و اعمالی که از این انتخاب ها سرچشمه می گیرند نه اخلاقی اند و نه مخالف با اخلاق. چنین افعالی صرفاً به خاطر نیت اعمال نشان، پیامدهای آن ها و ارزش ها -ی جامعه یا افراد- که معلول چنان انتخاب هایی هستند موضوع مباحث ناظر به اخلاقیات قرار می گیرند.